

УДК 007:304:070

М. М. Кулинич

Українська академія друкарства

**ВІДГУКИ У «ВІСТНИКУ ДЛЯ РУСИНІВ АВСТРИЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ»
НА ГАЛИЦЬКІ МОСКВО- ТА ПОЛОНОФІЛЬСЬКІ ЧАСОПИСИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ ст.**

Аналізуються відгуки на вихід у світ нових москво- та полонофільських часописів «Страхопуд», «Мета», «Слово», «Неділя». Висвітлюється гостра полеміка дописувачів періодичних органів.

Місяцеслов, відгук, дописувачі, критика, часопис, рецензент

Редакція «Вістника» гостро реагувала на видання нових руських часописів, зокрема на їх перші числа, супроводжуючи відгуки анутованням змісту або й рецензуванням окремих творів і статей. Так, у 1863 році почав виходити новий часопис «Страхопуд», редакція якого (видавець Йосиф Ливчак) взялася надати йому гумористичного й сатиричного профілю. Часопис був зауважений дописувачами «Вістника», і в ньому був надрукований їхній відгук. Загалом вони були задоволені змістом 2-го числа «Страхопуда», але зауважили: «надибуєм занадто много сатири і замало гумору». «Найнеприятніше поразило нас дотикання обрядових справ. Тії бо суть нашому релігійному чувству занадто дорогі і не належать до сатиричних переговорок...» [1].

Невдовзі «Страхопуд» став об'єктом докладніших міркувань авторів, які групувалися при «Вістнику». Досить вправне перо рецензента виявлено в дописі до «Вістника» (ч. 55 від 2 вересня (21 серпня) 1863 р.), в якому йдеться про черговий випуск часопису. Рецензент назвав його «місяцесловом» — таке «жанрове» означення в тогочасній Галичині вживалося часто. Дописувач стверджував, що «Страхопуд» «устоявся в добрім мнінії у публіки» і пояснює це так: «...Господарський місяцеслов єсть найпопулярніша книжка в світі, і вона найперша стелить собі дорогу під стріху селянина...» Справді-бо, з рецензії довідуємося, що в «Страхопуді» містяться матеріали, «практичні для газдівства і домоводства», «подаються поради, як ліпше господарити».

Проте рецензія на перше місце висуває опубліковані в «Страхопуді» статті наукові, етнографічні, статистичні і белетристику. На думку рецензента, найдовершенішою є опублікована в цьому часописі повість М. Устияновича «Месьть верховинця».

Примітно, що рецензент добачив значну роль професійної критики і нарікає на її брак: «Біда тільки, що в нас не було добросовісної критики, котра би не тільки причинялася до виобразовання вкусу естетичеського, котра би не

тільки мимоходом згадала за якесь ізданіє, но совісно обсудила всяку літературну роботу. Похвалити сочиненіє приятеля або політичного єдиномишленника — діло світове. Однак обсудити сочиненіє, хоть би і якого політичного противника, — діло совісноє і должність публіциста» [2].

Дедалі виразніше окреслювалася розбіжність між редакціями «Страхопуда» і «Вістника». У квітні 1865 року у «Вістнику» опубліковано статтю без підпису й заголовка, але зазначено, що автор (чи автори) «із Віденського університету». У Віденському університеті в той час студіювали підавстрійські русини (українці), навіть дехто там працював — редакція «Вістника» дружно контактувала з ними, не раз запрошувала виступити на шпальтах часопису. Отож погляд на часопис «Страхопуд» певною мірою був сформований у середовищі інтелектуальної еліти. Цей допис — гостра критика на часопис «Страхопуд». Редакція «Вістника» привітала вихід 1-го числа цього часопису в 1863 році. Дописувач виклав міркування, якими прикметами мав би бути наділений редактор гумористичного часопису, адже праця його дуже трудна і відповідальна. На жаль, — твердив дописувач, — таких якостей молодий редактор «Страхопуда» не виявив.

Сама назва часопису — невдала, бо завдання його — «не є пугати своє читательство, но читателів забавляти» [3]. Дуже невдалим виявився ілюстрований додаток до «Страхопуда» під назвою «Золота грамота», бо ж вона нагадує польську відозву про стан Русі, надруковану золотими буквами й також іменовану «Золота грамота» революційними демагогами. У такій поставі гурт при «Страхопуді» став «супер-прогресивно-революційним»: «тероризм і вітренність при спорій порції цинізму (не хочем гірше висловлюватися). От вам девіза «Страхопуда... Для нього «нема ніч так святого, що би не послужило за предмет покепкування: обряд, народний руський язык, заслужені около добра нашого народу мужі, предстоятелі Церкви виставлені на болото стахопудське, в которім-то елементі він так дуже любиться, як предмет його бистроумних ребусів. З совістю «Страхопуд» не потребує обчислятися, бо як в 14 числі признається, «госпожа совість виїхала з єго преділів...» [3].

Допис «Із Віденського університету», навіть незважаючи на памфлетно-гостре закінчення, все-таки був витриманий у стилі академічного обґрунтування. Однак через кілька днів у «Вістнику» була опублікована вкрай гостро негативна замітка, яка контрастує з попереднім «академічним» дописом неприховано особистісними закидами працівникам редакції «Страхопуда». Замітка називається «Кілька слів до пана дописувателя з Віденського Передмістя» [4]. Дописувач, який, з усього видно, запізнався з видавцем «Страхопуда» зблизька, рішуче написав, що на такий опус не варто звертати уваги: «Чи ж ви не знаєте, що його строїтель ходив даже до 7-ої гімназіальної кляси та й нині з московських письм свою мудрість почерпує?» [4]. Свій допис автор закінчив дотепно колочими на адресу «Страхопуда» висловами.

Чим виразнішою робилася москвофільська заангажованість часопису, тим дошкульнішою ставала критика на його адресу. Саме таку еволюцію гро-

мадської думки спостерігаємо і стосовно часопису «Слово». Дописувач «З-над Дуная» гостро виступив проти «новинкаря» часопису «Олово», який заповзявся полемізувати з «Вістником». Твердив, що «Слово» і «Вістник» стоять на різних, навіть супротивних позиціях, і це виключає нормальний обмін міркуваннями [5]. Але не одні осудні міркування викладали дописувачі «Вістника». Наприклад, похвальний відгук на часопис «Неділя»: він «своїй практичній цілі відповідає, простий нарід наш із неї істинно хіснувати може» [6].

Помітний резонанс читачів викликав вихід у світ нового часопису «Мета». Хтось, можливо, з членів редакції «Вістника» відгукнувся на 2-ге число цього видання. В опублікованому відгуку зроблено стислий огляд блоків, в які згруповано матеріал номера. Найцікавіший («Дотеперішня політика русинів»), а ще більше III і IV («О народних школах на Україні», «Росія і Русь»). На думку дописувача, з цих публікацій «довідуємося, яке то велике розличіє межі уніятським священством, а тамошнім «православним»! Коли бо наші священники не тільки стараються о просвіту народу і своїм ділом причиняються до піддержання рідної словесності, то служителі Російської Православної Церкви спиняють і вредять тій просвіті і тому розвоєві» [7].

Услід за першим відгуком на 2-ге число часопису «Мета» у «Вістнику» опубліковано, мабуть, того самого співробітника редакції міркування щодо наступних 3- і 4-го чисел цієї газети. Подавши стислий перелік блоків статей у 3-му числі, дописувач відзначив статтю «Денунціят» Осипа Сосницького і допис з Угорщини, тобто з краю підугорських русинів. Цей допис «показує, що і на Угорщині найшлися уже люди, которі починають до нас, галичан, горнутися, та чей Бог дасть, що й там проколиться гадка щиро народна, що й там перестануть служити чужим богам, а віддадуть поклін правді і народові, з котрого вийшли» [8].

У цьому ж дописі подано також огляд змісту 4-го числа «Мети». Окрему увагу дописувача привертає стаття «Галицько-руська Матиця і її ціль» С. Качала, краєвого посла й одного із засновників «Матиці». Стаття була надрукована в «Слові», але досить зрєдагована. З цього приводу цитується правдивий текст С. Качали: «Ми згоджуємося з «Вістником», що з Відня багато добра, а ще більше лиха для Русі дісталосся... Або ж то не лихо, коли деякі русини, буваючи в Відні на науках, вертаються звідтам москалями, зложивши собі взаємно формальну присягу проповідати москвофілство в отчині своїй? Се факт, о которім тільки «Слово» «не знає» [8]. Таким чином, редакція часопису пильно стежила за появою нових періодичних видань, зокрема, «Страхопуда», «Слова», «Неділі», «Мети», інколи полемізуючи з окремими вміщуваними в них матеріалами.

1. Вістник. — Ч.39. — 22 мая (3 черв.) 1863. — С. 155–156. 2. Вістник. — Ч.65. — 2 верес. (21 серп.) 1863. — С. 258–259. 3. Вістник. — Ч.25. — 31 бер. (12 цвіт.) 1865. — С. 97. 4. Вістник. — Ч.28. — 2 (14) цвіт. 1865. — С. 111. 5. Вістник. — Ч.23. — 24 бер. (5 цвіт.) 1865. — С. 89. 6. Вістник. — Ч.6. — 23 січ. (4 лют.) 1865. — С. 21. 7. Вістник. — Ч.25. — 31 бер. (12 цвіт.) 1865. — С. 98. 8. Вістник. — Ч.28. — 14 (26) цвіт. 1865. — С. 110.

ОТЗЫВЫ В «ВИСТНИКЕ ДЛЯ РУСИНОВ АВСТРИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА» НА ГАЛИЦКИЕ МОСКВО- И ПОЛОНОФИЛЬСКИЕ ГАЗЕТЫ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX в.

Анализируется отзывы на появление новых москво- и полонофильских журналов «Страхопуд», «Мета», «Слово», «Неделя». Исследуется острая полемика постоянных авторов и журналов.

REVIEWS IN «VISTNIKU FOR RUSINIV OF THE AUSTRIAN STATE» ON GALYCHINA MOSKVO- AND POLONOFIL'SKI MAGAZINES OF THE SECOND HALF OF XIX ITEM

Analysed reviews on appearance new moskvo- and polonofil'skikh magazines of «Strakhopud», «Purpose», «Word», «Resurrection». The sharp polemic of correspondents of periodic organs lights up.

Стаття надійшла 10.05.11

УДК 007:304:070

Л. В. Сніцарчук

Науково-дослідний центр періодики Львівської національної наукової бібліотеки України ім. Василя Стефаника

ПРЕСОЗНАВЧА ПУБЛІЦИСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ ГАЛИЧИНИ (1919–1939 рр.) ЯК ПРОФЕТИЗМ СУЧАСНОЇ МЕДІАКРИТИКИ

Висвітлено специфіку одного з контент-компонентів галицьких часописів, що різноаспектно характеризували діяльність преси, прагнучи викликати певну реакцію в суспільстві на конкретне видання, визначали затребуваність тих чи інших газет і журналів, їх завдання, значення, позиціонування в інформаційному просторі, аналізували професіоналізм журналістів.

Українська преса, Галичина, 1919–1939 рр., професіоналізм журналістів, інформаційний простір

Завдяки зусиллям журналістів Галицького краю, що дбайливо фіксували у своїх виданнях усі фрагменти творення і функціонування українського пресового всесвіту, читачі мали змогу довідуватися про започаткування нових українських пресодруків, ознайомлюватися з основними атрибутивними та змістовими характеристиками (обсяг, формат, наклад, автори, основна тематика) цих часописів, порівнювати накладі видаваних в Україні й поза її межами газет і журналів, формувати уявлення про специфіку розвитку й функціонування преси на рідних теренах, що внаслідок трагічних подій 1917–1920 рр. були поділені між чотирма сусідніми державами, і в різних місцях осідку української еміграції спостерігати за успіхами й «недомаганнями» періодичних видань, а також за тими процесами, що суттєво впливали на українське журналістське повсякдення в Галичині впродовж міжвоєнного двадцятиліття.